

Pelgrimstekens op perkament

Originele en nageschilderde

bedevaartssouvenirs

in religieuze boeken (ca 1450 – ca 1530)

Hanneke van Asperen

INHOUDSOPGAVE

WOORD VOORAF	11
INLEIDING	13
Een historiografisch overzicht	13
Originele insignes	16
Geschilderde insignes	17
Probleem- en doelstelling	10
Originele insignes	22
Geschilderde insignes	23
De bronnen	25
Begripsbepaling en afbakening	27
Theoretische perspectieven	30
Onderzoek naar prenten	33
Het corpus	35
De opzet van het boek	40
1. GEBED EN BEDEVAART: ENKELE ASPECTEN VAN LEKENDEVOTIE	42
Gebed	43
De inhoud van het getijdenboek	44
De toepassing van het devotionele boek	47
Boekbezit en geletterdheid	52
Bedevaart	54
Jeruzalem, Rome en andere bedevaartplaatsen	56
De pelgrims	60
Bedevaartpraktijk	62
Bedevaartssouvenirs	65
Met “aandacht en devotie”	69
Besluit: Heilzaam voor lichaam en ziel	71
2. DE BEDEVAART VOORBIJ	73
Gebruikssporen en gebruikscontext	73
Kerkelijke toepassingen	74
Particuliere toepassingen	80
Pelgrimstekens in boeken	90
De insignes	90
Gebruiksboeken	94
De lezende leek	95
Kloosterhandschriften	102
De geografische spreiding	108
Besluit: Van pelgrimskleding tot perkament	111
3. VASTGEZET OP PERKAMENT	113
Verinnerlijking van bedevaart	113
Het pelgrimsteken in context	121

De verzameling voor persoonlijke devotie	122
Het insigne als tekstmarkering	126
Visualisatie	128
Representatie van de heilige	130
Representatie van de gemeenschap van heiligen	135
Het hemels visioen	137
De pelgrimagemetafoor	139
Het insigne als symbool van bedevaart	141
Insigne en gebed als 'amuletten'	142
Besluit: Markering, visualisering en intensivering	151
4. VOOR HET AANGEZICHT VAN GOD	155
De devotie tot de Vera Icon	156
De Vera Icon en Rome	156
De ostensio	160
Romesouvenirs of niet	162
De Vera Icon in context	167
De bladvullende Veronica's	168
De Vera Icon op schutbladen	174
De passie	175
De Salve Sancta Facies	178
De Dag des Oordeels	181
Besluit: Spiegel van het hiernamaals	185
5. GESCHILDERD OP PERKAMENT: HET INSIGNE ALS MARGEMOTIEF	187
De term Gent-Brugs	189
De atelierpraktijk	190
A. Het getijdenboek G&A	191
B1. Het getijdenboek van Isabella la Católica	195
B2. Het breviarium van Eleonora van Portugal	199
B3. Het getijdenboek van Louis Quarré	200
C. Het getijdenboek van Filips van Kleef	203
D1. Het getijdenboek van Johanna van Castilië	208
D2. Het getijdenboek Borgia	212
De ateliers en de ontwikkeling van de insignemarge	214
Voorbeeldbladen of voorbeeldinsignes?	220
Supplementaire modellen	222
Insignes en de rozenkrans	224
De locatie van de insignemarges	227
Excurs: Jakobsschelpen	233
De betekenis van het insignemotief: piëteit en prestige	238
De geschilderde insignes als bron voor de originelen	249
De herkomst en bestemming van de insignes	254
Besluit: Margedecoratie met betekenis	258

6. BESLUIT: DE RELATIE TUSSEN ORIGINELE EN AFGEBEELDE INSIGNES	261
Insignes in religieuze boeken	261
Het getijdenboek	262
Het vastgehechte pelgrimsteken	263
De Vera Icon	264
De margeverluchting	266
De samenhang en verscheidenheid van origineel en kopie	269
Eenvoudige versus kostbare boeken	270
Persoonlijke devotionalia versus margeverluchting	271
Beeld versus materiaal	272
Een toegevoegde waarde	273
SUMMARY	274
Badges in Manuscripts	274
Books of hours	275
Pilgrims' badges	276
The Vera Icon	277
Marginal decorations	279
The Relationship and Diversity of the Original and Its Representation	282
Simple versus costly books	283
Personal piety versus marginal decoration	283
Image versus material	284
An Additional Value	285
CATALOGUS I: Handschriften met originele insignes	286
CATALOGUS II: Handschriften met afgebeelde insignes	367
APPENDICES:	
I. Afgewezen handschriften met 'sporen van insignes'	489
II. Overige handschriften met insignesporen	491
III. Teksten over de gemeenschap der heiligen	496
IV. Insignes met Christus	498
V. Insignes met Maria	515
VI. Insignes met heiligen	536
VII. Vera Icon	572
FOTOVERANTWOORDING	580
BRONNEN EN LITERATUUR	581
REGISTERS	606